

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року,
протокол № 1

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

28 серпня 2021 року

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
зі спеціальності 232 Соціальне забезпечення
галузі знань 23 Соціальна робота
за денною формою навчання**

РОЗРОБНИК:

професор кафедри цивільного права та процесу,
кандидат юридичних наук, професор
27 серпня 2021 року

_____ Юрій БІЛОУСОВ

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри цивільного права та процесу
27 серпня 2021 року, протокол № 1

Завідувачка кафедри,
докторка юридичних наук, професорка
27 серпня 2021 року

_____ Світлана ГРИНЬКО

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук, доцент
27 серпня 2021 року

_____ Сергій КРУШИНСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року, протокол № 1

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка
28 серпня 2021 року

_____ Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		2
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни		2
1.2.	Лекції		3
1.3.	Семінарські заняття		4
1.4.	Самостійна робота студентів		13
1.5.	Індивідуальні завдання		16
1.6.	Підсумковий контроль		17
2.	Схема нарахування балів		18
3.	Рекомендовані джерела		20
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		32

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

	Назва теми	Кількість годин				
		Денна форма навчання				
		Усього	у тому числі			
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС	
1.	Способи захисту права на соціальне забезпечення	8	2	2		4
2.	Юрисдикція судів щодо захисту права на соціальне забезпечення	12	2	4		6
3.	Процесуальні форми участі в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення	8	2	4		2
4.	Представництво в судах	8	2	2		4
5.	Правила та провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення	16	6	4		6
6.	Документи щодо захисту права на соціальне забезпечення	17	4	4		9
7.	Виконання рішень щодо захисту права на соціальне забезпечення	6	2			4
8.	Судовий захист прав на окремі види соціального забезпечення	14	2	4		8
9.	Конституційна скарга як інструмент захисту права на соціальне забезпечення	5	1			4
10.	Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту соціальних прав	3	1			2
11.	Примирні процедури як альтернатива судового захисту права на соціальне забезпечення	8	2	2		4
	Всього годин	105	26	26		53

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Способи захисту права на соціальне забезпечення	2
1.1.	Підстави для захисту права на соціальне забезпечення: порушення, невизнання, оскарження.	
1.2.	Судовий захист в системі захисту права на соціальне забезпечення.	
1.3.	Способи захисту права на соціальне забезпечення.	
2.	Юрисдикція судів щодо захисту права на соціальне забезпечення	2
2.1.	Поняття судової юрисдикції. Види судової юрисдикції.	
2.2.	Загальні правила визначення судової юрисдикції.	
2.3.	Судова юрисдикція щодо захисту права на соціальне забезпечення. Розмежування юрисдикції судів та інших юрисдикційних органів щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
3.	Процесуальні форми участі в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення	2
3.1.	Поняття сторін у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення, їхні процесуальні права і обов'язки.	
3.2.	Поняття і види третіх осіб у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
3.3.	Процесуальна правосуб'єктність осіб яким за законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.	
4.	Представництво в судах	2
4.1.	Процесуальне представництво. Види представництва.	
4.2.	Процесуальні права і обов'язки представника в справах про захист права на соціальне забезпечення.	
5.	Правила та провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення	6
5.1.	Стадії та провадження в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
5.2.	Типові та зразкові справи в адміністративному судочинстві щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
5.3.	Неповозні провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
6.	Документи щодо захисту права на соціальне забезпечення	4
6.1.	Поняття та види письмових заяв учасників справи позовного провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення.	
6.2.	Позовна заява. Відзив, заперечення, зустрічний позов: поняття, порядок їх пред'явлення.	
7.	Виконання рішень щодо захисту права на соціальне забезпечення	2
7.1.	Рішення судових та інших органів (посадових осіб) як підстави виконання.	
7.2.	Виконавчий документ: поняття, значення, вимоги щодо змісту, порядок виготовлення.	2
7.3.	Особливості процесуального порядку виконання рішень щодо держави	
8.	Судовий захист прав на окремі види соціального забезпечення	
8.1.	Особливості судового захисту права на пенсійне забезпечення.	
8.2.	Судовий захист на отримання допомог.	
8.3.	Судовий практика щодо отримання соціальних послуг та пільг.	
9.	Конституційна скарга як інструмент захисту права на соціальне забезпечення	1
9.1.	Практика Конституційного Суду України у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення.	

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
9.2.	Конституційна скарга: поняття, значення, порядок подання та розгляду.	
10.	Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту соціальних прав	1
10.1.	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як інструмент захисту соціальних прав.	
10.2.	Звернення до Європейського суду з прав людини.	
	Примирні процедури як альтернатива судового захисту права на соціальне забезпечення	2
11.1.	Примирення сторін судового процесу за участі судді щодо вирішення справ	
11.2.	про захист права на соціальне забезпечення. Особливості примирних	
11.3.	процедур в адміністративному судочинстві. Мирова угода. Медіація як інструмент захисту права на соціальне забезпечення.	

1.3. Семінарські заняття

У матеріалах до семінарських занять містяться питання для обговорення на навчальному занятті, завдання, наводяться переліки літератури і нормативно-правових актів, необхідних для вивчення теми семінарського заняття.

На семінарських заняттях застосовуються:

- 1) пошук інформації за індивідуальним завданням;
- 2) вирішення ситуаційних завдань;
- 3) кейсовий метод;
- 4) практичне використання інформаційних ресурсів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни може проводитися у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) презентація.

У матеріалах до занять також містяться питання для обговорення. У списку літератури зазначені роботи, знання яких необхідно студентам для засвоєння матеріалів теми і рішення задач; спеціальна література призначена для більш глибокого вивчення питань теми.

Таким чином, готуючись до занять по темі, треба:

- уважно ознайомитися з планом заняття і списком нормативних актів, що рекомендуються, та навчальної та спеціальної літератури;
- опрацювати нормативні акти з відповідної теми;
- використовуючи вивчений матеріал, вирішити ситуаційні завдання та виконати практичні заняття, визначені навчально-методичними матеріалами, силабусом.

Усі питання, які виникають у студентів при підготовці до семінарських занять, під час самостійної роботи, можуть бути вирішені під час групових та індивідуальних консультацій, що здійснюються викладачем, відповідно до затвердженого графіку.

Семінарське заняття 1

Способи захисту права на соціальне забезпечення

Основна дискусія

1. Як сучасний стан захисту права на соціальне забезпечення. Підібрати із засобів масової інформації позиції політичних діячів, політичних партій, керівництва держави щодо оцінки стану захисту права на соціальне забезпечення.
2. Причини порушення права на соціальне забезпечення. Соціальні, політичні, економічні, демографічні, фінансові складники порушення права на соціальне забезпечення. Визначити перелік причин та способів їхнього уникнення.
3. Судовий та несудові способи захисту права на соціальне забезпечення: плюси, переваги, ризики та недоліки.
4. Конкуренція способів захисту права на соціальне забезпечення. Який спосіб захисту права на соціальне забезпечення є найшвидшим, чому? Який найдорожчим, чому? Який найефективнішим, чому?

Індивідуальні завдання

Віднайдення публікації у науковій, науково-публіцистичній літературі, засобах масової інформації джерело і подання короткої анотації про зміст публікації, власні оцінки з обов'язковим виділенням позитивних (з якими погоджуємося) та негативних (критичних) аспектів та формулюванням власного бачення з проблематики.

Практичні кейси

Які способи захисту можна використати, якщо?

1. Не виплачують пенсію у зв'язку із втратою годувальника.
2. Національна поліція відмовляє у видачі довідки для переоформлення пенсії.
3. Відмовляють у встановленні групи інвалідності.
4. Тривалий час не призначається субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.
5. Соціальний працівник неякісно виконує свою роботу.
6. Благодійник не передав обіцяне обладнання для міської лікарні.
7. Роботодавець не перерахував визначний законом єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування щодо працівників протягом 2 років.

Додаткові завдання (опційно)

Примірні теми для написання есе:

1. Яким повинен бути суд в Україні?
2. Доступний суд для маломобільних категорій населення.
3. Як зробити суд більш дешевшим?
4. Як зробити суд більш швидким?

До 2 сторінок стандартного тексту власних роздумів.

Критерії оцінювання: оригінальність думки, аргументованість висновків.

Семінарські заняття 2-3

Юрисдикція судів щодо захисту права на соціальне забезпечення

Основна дискусія

1. Суд цивільної юрисдикції як захисту права на соціальне забезпечення. Хто такий загальний суд? Де він знаходиться? Які повноваження має, які справи розглядає? Якими чином може допомогти у захисті права на соціальне забезпечення?

2. Суд адміністративної юрисдикції як орган захисту права на соціальне забезпечення. Хто такий адміністративний суд? Де він знаходиться? Які повноваження має, які справи розглядає? Якими чином може допомогти у захисті права на соціальне забезпечення?
3. Суд кримінальної юрисдикції як орган захисту права на соціальне забезпечення. Проаналізуйте Кримінальний кодекс України щодо правопорушень, які можуть стосуватися права на соціальне забезпечення. Чи можна притягнувши винну особу до кримінальної відповідальності можна захистити право на соціальне забезпечення?

Практичні кейси

До якого суду слід звернутися, якщо?

1. Не виплачують пенсію у зв'язку із втратою годувальника.
2. Національна поліція відмовляє у видачі довідки для переоформлення пенсії.
3. Відмовляють у встановленні групи інвалідності.
4. Тривалий час не призначається субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.
5. Соціальний працівник неякісно виконує свою роботу.
6. Благодійник не передав обіцяне обладнання для міської лікарні.
7. Роботодавець не перерахував визначний законом єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування щодо працівників протягом 2 років.

Додаткові завдання

Примірні теми для написання есе:

1. Навіщо в суді так багато різних судів?
2. Має бути багато різних судів.
3. Повинен бути один суд, щоб люди не плуталися.
4. Якими знаннями повинен володіти суддя, щоб розглядати справи щодо соціального захисту?

До 2 сторінок стандартного тексту власних роздумів.

Критерії оцінювання: оригінальність думки, аргументованість висновків.

Семінарське заняття 4-5

Процесуальні форми участі в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення

Основна дискусія

1. Хто такий позивач? Які його права та обов'язки? Фізична особа як позивач у справах про захист прав на соціальне забезпечення. Юридична особа як позивач у справах про захист прав на соціальне забезпечення. Орган державної влади як позивач у справах про захист прав на соціальне забезпечення.
2. Хто такий відповідач? Які його права та обов'язки? Фізична особа як відповідач у справах про захист прав на соціальне забезпечення. Юридична особа як відповідач у справах про захист прав на соціальне забезпечення. Орган державної влади як відповідач у справах про захист прав на соціальне забезпечення.
3. Хто така третя особа у справах про захист права на соціальне забезпечення? Які її права та обов'язки?
4. Випадки участі в справах про захист права на соціальне забезпечення прокурора? Який його статус, процесуальні права та обов'язки?
5. Випадки участі в справах про захист права на соціальне забезпечення Уповноваженого Верховної Ради з прав людини? Який його/її статус, процесуальні права та обов'язки?

6. Випадки участі в справах про захист права на соціальне забезпечення органів опіки та піклування? Який їхній статус, процесуальні права та обов'язки?

Практичні кейси

Визначити статус (найменування, права та обов'язки) учасників наведених правовідносин

1. С. під час щорічної відпустки доглядала за хворою дитиною 5 років. Після закінчення відпустки С. просила відділ кадрів продовжити їй щорічну відпустку на число днів хвороби дитини, а також оплатити їй листок з тимчасової втрати працездатності. Адміністрація підприємства відмовила С. у задоволенні її вимог. Працівниця звернулася зі позовом до суду.
2. Т., особа з інвалідністю 2 групи у зв'язку з нещасним випадком на виробництві, працював охоронником на заводі, де в минулому отримав каліцтво. Т. звернувся із заявою надати йому безоплатну путівку у санаторій. Йому було відмовлено, оскільки минулого року він вже скористався такою соціальною послугою. Т. подав позов до суду.
3. Маршрутний автобус, який здійснював міські перевезення, потрапив у ДТП, перевернувся і частково згорів. Внаслідок цієї аварії, водій і один пасажир загинули, три пасажери отримали тяжкі травми, шість пасажирів — травми середньої тяжкості. Постало питання про відшкодування шкоди, завданої потерпілим. Особи, які постраждали подали спільний позов до суду.
4. П., викладач закладу вищої освіти, має 30 років педагогічного стажу у вищих навчальних закладах, з яких 10 років становить стаж у приватному закладі, звернулася до Пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії за віком, яка була відхилена.

Додаткові завдання

Примірні теми для написання есе:

1. Чи може бути порушене право органу державної влади у відносинах щодо соціального забезпечення?
2. Якщо є декілька осіб, які потерпають від порушення прав на соціальне забезпечення, чи можуть вони захистити свої права спільно, колективно?
3. Чи може особа зловживати своїм правом на звернення до суду в справах щодо захисту права на соціальне забезпечення?

До 2 сторінок стандартного тексту власних роздумів.

Критерії оцінювання: оригінальність думки, аргументованість висновків.

Семінарське заняття 6 Представництво в судах

Основна дискусія

1. Для чого існує представництво? У чому полягає особливість здійснення представництва в суді? Місія представника у справах про захист права на соціальне забезпечення.
2. Представництво на підставі закону у справах про право на соціальне забезпечення (батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники, члени сім'ї, які можуть звертатися до суду). У яких випадках представник може діяти на підставі закону? Які документи підтверджують повноваження законного представника? Яким чином і хто може здійснювати контроль за законним представником у суді?
3. Представництво на підставі договору у справах про право на соціальне забезпечення (представник за цивільним договором, представник за трудовим договором). У яких випадках представник може діяти на підставі договору? Які документи

- підтверджують повноваження договірному представнику? Яким чином і хто може здійснювати контроль за договірним представником у суді?
4. Професійне представництво у справах про право на соціальне забезпечення (адвокатом, юридичним радником (юрисконсульт)). Переваги та недоліки професійного представництва. Яким чином забезпечити, щоб юридичний радник (юрисконсульт) ефективно здійснював представництво органу в сфері соціального забезпечення? Яким чином і хто може здійснювати контроль за професійним представником у суді?
 5. Громадські організації, професійні спілки як представники в справах про захист права на соціальне забезпечення. Ефективність такого представництва.

Практичні кейси

Визначити місце та роль представника в суді (чи є у справі представник, які його права та обов'язки, які форми участі використано, наскільки ефективно працював представник). Для ознайомлення із повним текстом рішення суду та визначити роль та значення представника у конкретній справі слід перейти за посиланням, вказаним після відповідного прикладу.

1. Адміністративна справа за позовом за позовом ОСОБА_1 до Управління праці та соціального захисту населення Чернівецької районної державної адміністрації про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії. *Рішення Чернівецького окружного адміністративного суду від 10 березня 2022 р. у справі № 600/7694/21-а* (<https://opendatabot.ua/court/103638077-9ca8e902e20f38a20effef206a65c2f5>);
2. Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 до Державної судової адміністрації України, Територіального управління Державної судової адміністрації України в Рівненській області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача Головне управління Державної казначейської служби України в Рівненській області визнання дій протиправними, зобов'язання вчинення певних дій. *Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 09 березня 2022 року у справі № 460/1242/22* (<https://opendatabot.ua/court/103637349-8cd99bbabdc18c12314243497948cced>);
3. Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області, Головного управління Пенсійного фонду України у Дніпропетровській області про визнання протиправними дій, зобов'язання вчинити дії. *Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 10 березня 2022 року у справі № 380/470/22* (<https://opendatabot.ua/court/103636610-9bd4db31be8bfc40369a5d54ed56c000>).
4. Адміністративна справа за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Івано-Франківській області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії. *Рішення Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 09 березня 2022 р. у справі № 300/8601/21* (<https://opendatabot.ua/court/103636226-41bb275e4e2619b2dcc3635c3881a3d3>).

Можна спробувати віднайти іншу справу в справах про захист права на соціальне забезпечення із використанням ресурсів відкритого доступу до судової практики <https://court.opendatabot.ua>, Єдиного реєстру судових рішень <https://reyestr.court.gov.ua/>.

Додаткові завдання

Примірні теми для написання есе:

1. Якщо батьки зловживають своїми представницькими повноваженнями.

2. Хто може краще представити інтереси в суді в справах про захист права на соціальне забезпечення: адвокат, звичайний юрист, представник громадської чи волонтерської організації, випускник освітньої програми «Бакалавр соціального забезпечення»: плюси, мінуси, ризики.
 3. Один за всіх, один для всіх: представництво в груповому позові.
- До 2 сторінок стандартного тексту власних роздумів.

Критерії оцінювання: оригінальність думки, аргументованість висновків.

Семінарські заняття 7-8

Правила та провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення

Основна дискусія

1. Форми провадження у справах про захист права на соціальне забезпечення.
 - i. Загальне позовне провадження у справах про захист права на соціальне забезпечення.
 - ii. Спрощене позовне провадження у справах про захист права на соціальне забезпечення. Малозначний спір.
 - iii. Окреме провадження у справах про захист права на соціальне забезпечення.
 - iv. Наказне провадження у справах про захист права на соціальне забезпечення.
2. Стадії процесу у справах про захист права на соціальне забезпечення.
 - i. Відкриття провадження у справі про захист права на соціальне забезпечення
 - ii. Підготовка справи до розгляду справи про захист права на соціальне забезпечення
 - iii. Судовий розгляд справи про захист права на соціальне забезпечення
 - a. Підготовча частина судового засідання
 - b. Розгляд справи по суті.
 - c. Судові дебати.
 - d. Постановлення та проголошення судового рішення
 - iv. Перегляд судового рішення у справі про захист права на соціальне забезпечення
 - a. Апеляція
 - b. Касація
 - c. Перегляд за нововиявленими та виключними обставинами
3. Спеціальні провадження. Зразкові та типові рішення в адміністративному провадженні у справах про захист права на соціальне забезпечення.

Практичні кейси

Визначити характеристику справи, визначити «історію» розвитку справи:

- ✓ Хто учасники справи?
- ✓ В якому провадженні справа розглядалася?
- ✓ Які були вимоги в суді першої інстанції?
- ✓ Яким чином і на яку користь справу вирішив суд першої інстанції?
- ✓ Котра із сторін і чому була незадоволена рішенням суду першої інстанції, які аргументи були в апеляційній скарзі?
- ✓ Яке рішення, на чюю користь прийняв рішення суд апеляційної інстанції?
- ✓ Котра із сторін і чому була незадоволена рішенням суду апеляційної інстанції, які аргументи були в касаційній скарзі?
- ✓ Яке рішення і на чюю користь прийняв рішення суд касаційної інстанції?
- ✓ Чи було, на Вашу думку, рішення справедливим і чому?

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.02.2022 р. у справі № 580/3442/20 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України у Черкаській області про визнання протиправними, скасування рішення та зобов'язання вчинити певні дії (<https://opendatobot.ua/court/103519067-c9aa3177b45f3026a469e693a296700a>);
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21.02.2022 р. у справі № 380/4215/20 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області про визнання протиправним та скасування рішень, зобов'язання вчинити дії, (<https://opendatobot.ua/court/103519037-febdc34334d9d4da3d5e2d828f5d692d>);
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 21.02.2022 р. у справі № 243/4336/17 за позовом ОСОБА_1 до Слов'янського об'єднаного управління Пенсійного фонду України в Донецькій області про визнання бездіяльності неправомірною та зобов'язання вчинити певні дії (<https://opendatobot.ua/court/103636610-9bd4db31be8bfc40369a5d54ed56c000>);
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.02.2022 р. у справі №580/3162/20 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Черкаській області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити дії, (<https://opendatobot.ua/court/103466333-f60ba07c8d2203abe24843fd706a17f7>);
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.02.2022 р. у справі № 360/4639/20 за позовом ОСОБА_1 до Білокуракинського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Луганської області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії (<https://opendatobot.ua/court/103466331-1d42db9c8a1a68c21412da4e27612ee6>);
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.02.2022 р. у справі № 420/4911/20 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Державної податкової служби в Одеській області про визнання протиправним та скасування рішення (<https://opendatobot.ua/court/103423356-f44b1283029b1a2c93315059b179c546>).

Можна спробувати віднайти іншу справу в справах про захист права на соціальне забезпечення із використанням ресурсів відкритого доступу до судової практики <https://court.opendatobot.ua>, Єдиного реєстру судових рішень <https://reyestr.court.gov.ua/> (на час воєнного стану доступ закрито).

Індивідуальне завдання

Віднайдення публікації у науковій, науково-публіцистичній літературі, засобах масової інформації джерело і подання короткої анотації про зміст публікації, власні оцінки з обов'язковим виділенням позитивних (з якими погоджуємося) та негативних (критичних) аспектів та формулюванням власного бачення з проблематики.

Додаткові завдання

Примірні теми для написання есе з окремих проваджень та стадій щодо судового захисту права на судовий захист

До 2 сторінок стандартного тексту власних роздумів.

Критерії оцінювання: оригінальність думки, аргументованість висновків.

Семінарські заняття 9-10

Документи щодо захисту права на соціальне забезпечення

Основне завдання заняття набути навиків складання основних (базових) документів щодо судового захисту права на соціальне забезпечення

Теоретична частина

1. Позовна заява.
2. Відзив на позовну заяву.
3. Заява, клопотання.
4. Апеляційна скарга. Відзив на апеляційну скаргу.
5. Касаційна скарга. Відзив на касаційну скаргу.

Практикум

Завдання полягає у тому, щоб, виходячи із вимог ст.ст. 159-167 та ін. [Кодексу про адміністративне судочинство України](#) та/або ст.ст. 174-183 та ін. [Цивільного процесуального кодексу України](#) змоделювати, яким чином могла б виглядати позовна заява та відзив на позовну заяву в конкретній справі, які розглядалася вже у Верховному Суді, а також визначити, які ще документи склалися або могли скластися у цій справі.

У разі недоступності Баз «Законодавство України» на сайті Верховної Ради можна скористатися паперовими варіантами офіційного видання, іншими базами нормативно-правових актів або цими посиланнями: [КАС України](#), [ЦПК України](#).

Розподіл завдань здійснюється відповідно до порядкового номера прізвища здобувача вищої освіти в журналі обліку навчальних занять:

Якщо порядковий номер закінчується цифрами 1, 6 — [варіант 1](#)

Якщо порядковий номер закінчується цифрами 2, 7 — [варіант 2](#)

Якщо порядковий номер закінчується цифрами 3, 8 — [варіант 3](#)

Якщо порядковий номер закінчується цифрами 4, 9 — [варіант 4](#)

Якщо порядковий номер закінчується цифрами 5, 0 — [варіант 5](#)

Здобувач вищої освіти може обрати постанову із практичних кейсів попередньої теми або будь-яку іншу із реальних справ у сфері соціального забезпечення з використанням ресурсів відкритого доступу до судової практики <https://court.opendatabot.ua>, Єдиного реєстру судових рішень <https://reyestr.court.gov.ua/>.

Бажано спробувати зробити самостійно, не заглядаючи в різноманітні довідники щодо складання процесуальних документів; це можна зробити вже після спроби написати чернетки таких документів. Мережа інтернет пропонує багато варіантів таких документів, серед яких можемо навести:

1. Зразок Позовної заяви в адміністративній справі. https://yurotdel.com.ua/pozovna-zayava/zrazok_pozovnoi_zayvu_v_administrativnii_spravi.
2. Зразки позовних заяв. <https://pozovna.in.ua/zrazki-pozovnix-zayav>.
3. Як написати позовну заяву до суду — зразок. <https://alvaprivacy.ua/ua/publikatsiji/yak-napisati-pozovnu-zayavu>.
4. Зразки позовних заяв та інших процесуальних документів. <https://zrazki-documentiv.com.ua/product-category/zrazki-pozovnixzajav-ta-inshih-protseualnih-dokumentiv/>.
5. Позовні заяви. <http://pravo-porada.com.ua/practice-65/58-pozovni-zayavy/>.
6. Зразки заяв. <https://kmoas.gov.ua/zrazki-zayav>.

Семінарські заняття 11-12
Судовий захист прав на окремі види соціального забезпечення

Основна дискусія

1. Особливості судового захисту права на пенсійне забезпечення.
2. Особливості судового захисту прав, які виникають з відносин соціальне страхування.
3. Особливості судового захисту сімей з дітьми.
4. Особливості судового захисту прав на отримання допомоги.
5. Особливості судового захисту права на пільги.
6. Особливості судового захисту соціальних прав державних службовців.
7. Особливості судового захисту прав військовослужбовців.
8. Особливості судового захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Практичні кейси

Визначити вплив зразкового рішення Верховного Суду на розуміння права на соціальне забезпечення та змоделювати, як відповідне рішення може вплинути на діяльність органів соціального захисту:

Рішення Верховного Суду від 15.02.2018 № Пз/9901/8/18 (№ 820/6514/17) — щодо перерахунку пенсій пенсіонерам МВС з урахуванням грошового забезпечення поліцейських https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_820_6514_17

Рішення Верховного Суду від 12.03.2018 № Пз/9901/1/18 (№ 802/2196/17-а) — щодо нескладання Ліквідкомісією МВС довідки для перерахунку пенсій пенсіонерам МВС https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_9901_1_18

Рішення Верховного Суду від 04.04.2018 № Пз/9901/23/18 (№ 822/524/18) — щодо переведення з пенсії по інвалідності на пенсію державного службовця https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkove_822_524_18

Рішення Верховного Суду від 16.04.2018 № Пз/9901/16/18 (№ 825/506/18) — про відмову прокуратури у видачі довідки про зарплату для перерахунку пенсій https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_825_506_18

Рішення Верховного Суду від 03.05.2018 № Пз/9901/20/18 (№ 805/402/18) — про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_20_18

Рішення Верховного Суду від 01.11.2018 № Пз/9901/52/18 (№ 0640/3835/18) — щодо перерахунку щомісячного грошового утримання судді у відставці https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zr_rish_0640_3835_18_kas

Рішення Верховного Суду від 21.01.2019 № Пз/9901/55/18 (№ 240/4937/18) — щодо перерахунку пенсій постраждалому в наслідок Чорнобильської катастрофи https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_55_18_240_21_01_2019

Рішення Верховного Суду від 21.01.2019 № Пз/9901/56/18 (справа №240/4946/18) — щодо перерахунку пенсій постраждалим внаслідок катастрофи на ЧАЕС https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_56_18_21_01_2019

Рішення Верховного Суду від 04.02.2019 № Пз/9901/58/18 (№240/5401/18) — щодо зменшення відсоткового значення грошового забезпечення при перерахунку пенсій військовослужбовцям https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_58_18_02_02_2019_rishenna

Рішення Верховного Суду від 06.08.2019 № Пз/9901/12/19 (№160/3586/19) — щодо розстрочення виплат сум підвищеної пенсії військовослужбовців у відставці https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_12_19

Рішення Верховного Суду від 09.12.2019 № Пз/9901/19/19 (№300/1695/19) — щодо розміру підвищення пенсії учасникам бойових дій https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_19_19

Рішення Верховного Суду від 17.12.2019 №Пз/9901/20/19 (№160/8324/19) — щодо видачі довідки про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії військовослужбовцям https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_20_19

Рішення Верховного Суду від 20.02.2020 № Пз/9901/11/19 (№ 520/1972/19) — щодо обчислення пенсії особами, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження служби, в тому числі військових зборів, та є інвалідами https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_11_19_20_05_2020

Рішення Верховного Суду від 20.05.2020 № Пз/9901/22/19 (№ 520/12609/19) — про право на обчислення пенсії відповідно до ст. 59 ЗУ «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_22_19_20_05_2020

Рішення Верховного Суду від 16.06.2020 у справі № 620/1116/20 (№ Пз/9901/5/20) — щодо перерахунку щомісячного грошового утримання судді у відставці https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_5_20

Рішення Верховного Суду від 14.09.2020 у справі № 560/2120/20 (№Пз/9901/9/20) — про перерахунок пенсій прокурорів відповідно до рішення КСУ від 13.12.2019 №7-р(П)/2019 https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_9_20

Рішення Верховного Суду від 23.09.2020 № Пз/9901/21/20 (№ 580/2371/20) — щодо підвищення до пенсії особам, постраждалим внаслідок катастрофи на ЧАЕС https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_21_20

Рішення Верховного Суду від 29.09.2020 № Пз/9901/14/20 (№ 440/2722/20) — щодо нарахування та виплати інваліду війни разової щорічної грошової допомоги до 5 травня за 2020 рік https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_14_20

Рішення Верховного Суду від 21.04.2021 № Пз/9901/32/20 (№360/3611/20) — щодо призначення пенсій на пільгових умовах https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_32_20

Семінарське заняття 13

Примирні процедури як альтернатива судового захисту права на соціальне забезпечення

Основна дискусія

1. Досудове вирішення справ, які виникають із захисту права на соціальне забезпечення.
2. Вирішення індивідуальних та колективних трудових спорів у позасудовому порядку. Комісія з розгляду трудових спорів. Примирна комісія. Трудовий арбітраж.
3. Медіація в соціальних справах.
4. Врегулювання спору за участю судді.

Обговорення у форматі дебатів

Переваги та недоліки примирних процедур задля захисту права на соціальне забезпечення.

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є важливою складовою частиною навчального процесу та має на меті закріплення та поглиблення знань і навичок, одержаних на усіх видах навчальних занять; підготовку до наступних занять, іспиту, формування культури розумової праці з чинними правовими нормами, законодавством та практикою його застосування. Під час самостійної роботи уточнюється коло питань, що підлягають вивченню по темі, аналізується та вивчається нормативний матеріал, наукові джерела, виконуються завдання.

Самостійна робота студента виконується в позааудиторний час, передбачений тематичним планом навчальної дисципліни.

Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні навчитися самостійно мислити, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички з організації праці менеджера. Відповіді на питання повинні бути стисло законспектовані з обов'язковими посилання на використані джерела.

Самостійна робота студентів має бути логічно пов'язана з іншими видами навчальних занять. Однак вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми не бажано починати з самостійної роботи студентів.

Від якості самостійної підготовки студентів залежить якість семінарських занять, глибина їх теоретичного змісту й активність студентів.

Самостійна робота є методом глибокого вивчення і творчого засвоєння студентами навчальної програми.

Перевірка самостійної роботи студентів здійснюється викладачами, які проводять семінарські заняття з навчальної дисципліни.

Викладач може обрати один з наступних способів перевірки самостійної роботи:

- проведення перевірки конспектів опрацьованої літератури, яка рекомендується для вивчення теми навчальної дисципліни;
- фронтального усного опитування;
- письмового опитування;
- проведення тестування з вивчених тем;
- виконання практичних завдань до кожної теми навчальної дисципліни.

З метою самостійного визначення рівня засвоєння теоретичного матеріалу студентам пропонуються питання для самоконтролю набутих знань.

Питання самостійної роботи виносяться на поточний і підсумковий семестровий контроль. Для самостійної роботи студентів з кожної теми надається рекомендована література з якою студенти повинні ознайомитися для якісного виконання завдань на самостійну підготовку.

Загальні методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися із питаннями, що виносяться на самостійне вивчення студентами.
2. Ознайомитися із рекомендованими джерелами до відповідної теми.
3. У випадку необхідності студент може скористатися індивідуальними консультаціями викладача, який читає лекції, а також викладача, який проводить семінарські заняття у навчальній групі.

Способи захисту права на соціальне забезпечення	Переваги та недоліки різних форм та способів захисту права на соціальне забезпечення. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Юрисдикція судів щодо захисту права на соціальне забезпечення	Розмежування юрисдикції судів та інших юрисдикційних органів щодо захисту права на соціальне забезпечення. Правила розмежування юрисдикції у соціальних справах. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою

Процесуальні форми участі в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення	Структура суб'єктів судового провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Представництво в судах	Складання довіреності чи іншого документа про представництва за судовим випадком. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Правила та провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення	Еволюція судової справи: від відкриття провадження до остаточного судового рішення у справі щодо захисту права на соціальне забезпечення Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Документи щодо захисту права на соціальне забезпечення	Складання процесуальних документів за власним кейсом, обмін процесуальними документами між здобувачами вищої освіти Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Виконання рішень щодо захисту права на соціальне забезпечення	Проблема виконання державою взятих на себе соціальних зобов'язань. Системна проблема невиконання судових рішень в Україні, в тому числі в соціальних справах Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Судовий захист прав на окремі види соціального забезпечення	Судовий захист права на пенсійне забезпечення. Судовий захист на отримання допомог. Судовий захист права пільги. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Конституційна скарга як інструмент захисту права на соціальне забезпечення	Визнання такими, що не відповідають Конституції України, (неконституційними) актів органів публічної влади Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою

Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту соціальних прав	Європейський Суд з прав людини як гарант права на соціальне забезпечення. Справи «Жовнер проти України», «Юрій Миколайович Іванов проти України», «Бурмич та інші проти України» Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою
Примирні процедури як альтернатива судового захисту права на соціальне забезпечення	Перспективи позасудового врегулювання спорів щодо захисту права на соціальне забезпечення. Пошук та опрацювання рекомендованої літератури, в тому числі законодавства, за темою

1.5. Індивідуальні завдання

1.5.1. Основні вимоги до написання індивідуальних завдань

Індивідуальні завдання передбачаються у формі виконання індивідуальних проєктів.

Завдання у формі ІЗ обирається студентом без повторів. Роботи представляються в електронній формі та повинні відповідати вимогам оригінальності, самостійності та дотримання правил академічної доброчесності.

Завдання полягає у пошуку через відкриті державні або приватні реєстри судових рішень щодо судового захисту права на соціальне забезпечення. Необхідно знати щонайменше 5 випадків остаточних рішень у справі, з визначенням кола відносин, сфери соціального забезпечення, форми та виду соціального забезпечення, стосовно якого відбувалося провадження, коло учасників, аналіз права, щодо якого вирішувалося питання, аналіз позиції суду щодо заявленої вимоги, яке значення має ця справа для захисту порушених, оспорених або невизнаних прав інших осіб.

1.5.2. Тематика індивідуальних завдань

1. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Вінницької області
2. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Волинської області
3. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Дніпропетровської області
4. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Донецької області
5. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Житомирської області
6. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Закарпатської області
7. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Запорізької області
8. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Івано-Франківської області
9. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Київської області
10. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами міста Києва

11. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Кіровоградської області
12. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Луганської області
13. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Львівської області
14. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Миколаївської області
15. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Одеської області
16. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Полтавської області
17. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Рівненської області
18. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Сумської області
19. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Тернопільської області
20. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Харківської області
21. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Херсонської області
22. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Хмельницької області
23. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Черкаської області
24. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Чернівецької області
25. Судова практика щодо захисту права на соціальне забезпечення судами Чернігівської області

Критерії оцінки:

1. Повнота виконання завдання.
2. Використання прикладів (реальних судових справ, судової практики, що склалася, власних логічних припущень, змодельованих конструкцій)
3. Ретельність викладу матеріалу (культура ділового письма, використання нормативного та теоретичного матеріалу слід оформляти належним посиланням на використані джерела)
4. Добросовісність (відсутність плагіату, некоректного цитування та ін.)

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття захисту права на соціальне забезпечення.
2. Підстави для захисту права на соціальне забезпечення: порушення, невизнання, оскарження.
3. Судовий захист в системі захисту права на соціальне забезпечення.
4. Захист права на соціальне забезпечення в адміністративному порядку.
5. Способи захисту права на соціальне забезпечення.
6. Юрисдикція суду у справах про захист права на соціальне забезпечення.
7. Види судової юрисдикції у справах про захист права на соціальне забезпечення.

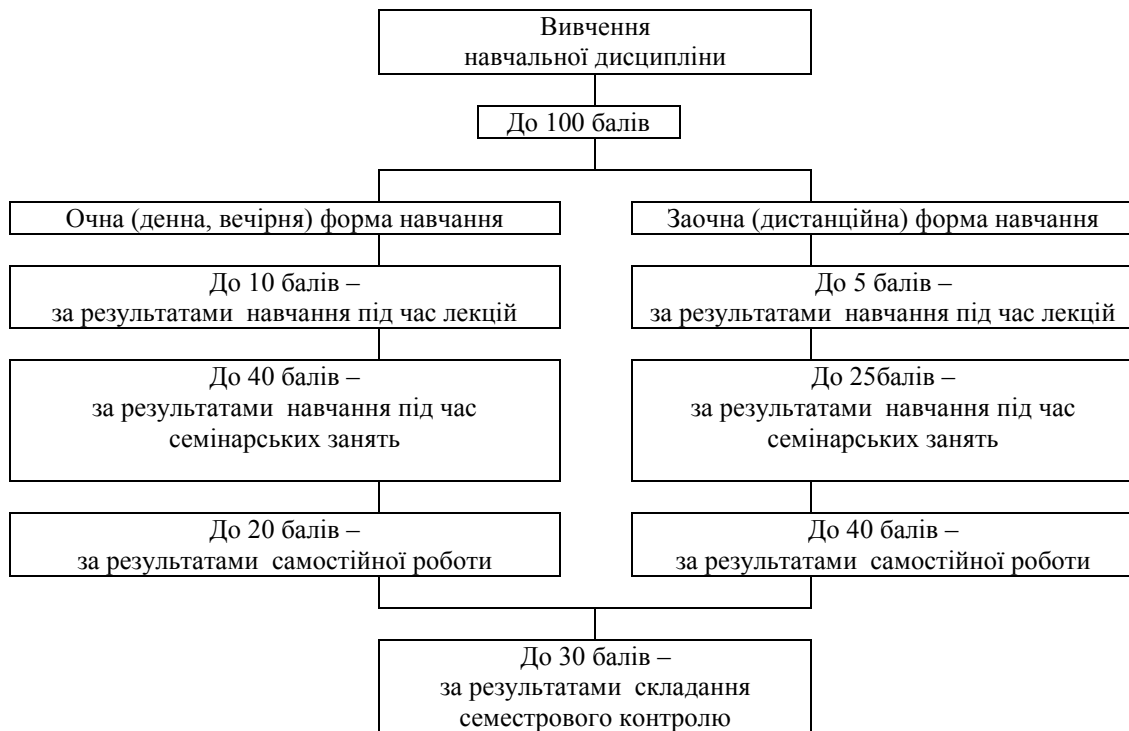
8. Порядок визначення судової юрисдикції у справах про захист права на соціальне забезпечення.
9. Розмежування юрисдикції судів та інших юрисдикційних органів щодо захисту права на соціальне забезпечення.
10. Юрисдикція суду адміністративної юрисдикції щодо захисту права на соціальне забезпечення.
11. Юрисдикція суду цивільної юрисдикції щодо захисту права на соціальне забезпечення.
12. Юрисдикція суду господарської юрисдикції щодо захисту права на соціальне забезпечення.
13. Поняття сторін у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення, їхні процесуальні права і обов'язки.
14. Процесуальне правонаступництво у справах про захист права на соціальне забезпечення.
15. Порядок вступу в процес по справі правонаступника і його правове становище.
16. Поняття і види третіх осіб у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення.
17. Мета, підстави та форми участі у процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, у справах щодо захисту права на соціальне забезпечення.
18. Представництво в суді в справах про захист права на соціальне забезпечення.
19. Стадії та провадження в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення.
20. Позовне провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення.
21. Непозовні провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення.
22. Відкриття провадження як стадія процесу.
23. Підготовче засідання.
24. Підстави та порядок врегулювання спору за участю судді.
25. Позовна заява.
26. Відзив, заперечення, зустрічний позов: поняття, порядок їх пред'явлення.
27. Виконання рішення щодо захисту права на соціальне забезпечення.
28. Особливості судового захисту права на пенсійне забезпечення.
29. Судовий захист на отримання допомог.
30. Судова практика щодо отримання соціальних послуг та пільг.
31. Судовий захист права на соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок війни.
32. Конституційна скарга: поняття, значення, порядок подання та розгляду.
33. Європейський суд з прав людини у системі захисту права на соціальне забезпечення.
34. Примирення сторін судового процесу за участі судді щодо вирішення справ про захист права на соціальне забезпечення.
35. Медіація як інструмент захисту права на соціальне забезпечення.

1.6.2. Зразок екзаменаційного білета

1. Юрисдикція суду у справах про захист права на соціальне забезпечення.
2. Особливості судового захисту права на пенсійне забезпечення.
3. Маршрутний автобус, який здійснював міські перевезення, потрапив у ДТП, перевернувся і частково згорів. Внаслідок цієї аварії, водій і один пасажир загинули, три пасажери отримали тяжкі травми, шість пасажирів — травми середньої тяжкості. Постало питання про відшкодування шкоди, завданої потерпілим. Особи, які постраждали подали спільний позов до суду. *Визначити статус (найменування, права та обов'язки) учасників наведених правовідносин.*

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 13 лекцій за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій												
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Денна	13	0,8	1,5	2,3	3,1	3,8	4,6	5,4	6,2	6,9	7,7	8,5	9,2	10

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 13 семінарських занять за денною формою навчання.

Отже, рівень знань студентів під час семінарських занять може оцінюватися кількістю балів у таких межах:

№ з/п	Рівень знань студентів	Кількість семінарських занять відповідно до навчального плану		
		13 занять		
1.	Високий (творчий)	90-100 %		5
2.	Достатній (конструктивно-варіативний)	82-89 %		4,5
		74-81 %		4,0
3.	Середній (репродуктивний)	64-73 %		3,5

		60-63 %	3,0
4.	Низький (рецептивно-продуктивний)	35-59 %	2,0-2,5
		0-34 %	0,5-1,5

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	11 тем	Номер теми											Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	9											9
	Усього балів												20

3. Рекомендовані джерела

До усіх тем

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
5. [Адміністративне процесуальне право](#) / за заг. ред. Т. П. Мінки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 320 с.
6. [Адміністративне судочинство України](#) / за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 672 с. ISBN 978-966-667-364-3.
7. [Адміністративне судочинство України: теорія та практика](#) / за заг. ред. О. М. Нечитайла. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с. ISBN 978-966-23-10-06-1.
8. Бурбика М. М., Колеснікова М. В., Солонар А. В. [Адміністративний процес України](#) (у схемах). Суми : Сумський державний університет, 2019. 108 с. ISBN 978-966-657-758-3.
9. Демський Е. Ф. [Адміністративне процесуальне право України](#). Київ : Юрінком Інтер, 2008. 496 с. ISBN 978-966-667-308-7.
10. Ізарова І. О., Ханік-Посполітак Р. Ю. [Цивільний процес України](#). 3 -тє вид. Київ : Дакор, 2019. 274 с. ISBN 978-617-7020-92-8.
11. Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Стахура І. Б. [Адміністративне судочинство](#). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 596 с. ISBN 978-617-511-160-4.
12. Мокрицька Н. П. [Право соціального забезпечення](#). Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с. ISBN 978-617-511-316-5.
13. [Право соціального забезпечення](#) / за заг. ред. О. М. Ярошенка. Харків : Право, 2019. 376 с. ISBN 978-966-937-550-6.
14. Смокович М. І., Бевзенко В. М. [Адміністративний процес України: теорія, практика](#) / за ред. В. М. Бевзенка. Київ : Дакор, 2020. 1346 с. ISBN 978-617-7679-59-1.
15. [Соціальні права та їх захист адміністративним судом](#). Збірник матеріалів III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 вересня 2020 р.). Київ, 2020. 424 с. ISBN 978-966-2717-47-1.

16. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина. Чернігів : Десна, 2016. 692 с. ISBN 978-966-502-579-5.
17. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : Матер. V Міжн. наук.-практ. конф. (29 жовтня 2021 р., Чернівці) / редкол.: О. В. Щербанюк та ін. Чернівці, 2021. 445 с.
18. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : Матер. III Міжн. наук.-практ. конф. (Чернівці, 24–25 жовтня 2019 р.) / редкол.: О. В. Щербанюк та ін. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 336 с.
19. Штефан О. О. Цивільне процесуальне право у схемах. Київ : МАУП, 2004. 208 с.: іл. ISBN 966-608-401-5.

Тема 1.

Способи захисту права на соціальне забезпечення

1. Актуальні проблеми забезпечення прав людини у сфері праці та соціального захисту / Г. І. Чанишева, І. В. Лагутіна, М. В. Сорочишин та ін. Одеса : Гельветика, 2018. 280 с. ISBN 978-966-916-447-6.
2. Бабенко К. А. Права людини як об'єкт конституційного захисту. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/256-prava-lyudini-yak-ob-ekt-konstitutsijnogo-zakhistu.html>.
3. Бабкова Т. В. Забезпечення права громадян на соціальний захист судами України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2014. Вип. 24, Том 2. С. 156–161.
4. Бакірова І. О. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158.
5. Берназюк Я. Конституційні гарантії судового захисту соціальних прав та можливість їх обмеження процесуальним строком (17:24, 08.07.2020). Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/173256-konstitutsiyni-garantiyi-sudovogo-zakhistu-sotsialnikh-prav-ta-mozhlivist-yikh-obmezheniya-protseualnim-strokom>.
6. Бориченко К. В. Поняття та форми захисту права на соціальне забезпечення. Право і суспільство. 2017. № 1. С. 99–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2017_1_20.
7. Бориченко К. В. Способи захисту права на соціальне забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2017. Вип. 42. С. 128–131.
8. Бориченко К. В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист. Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2020. 452 арк.
9. Загальні положення про захист цивільних прав та інтересів. Методичний матеріал / Головне територіальне управління юстиції у Хмельницькій області, Новоушицьке районне управління юстиції. Нова Ушиця, 2015. 7 с.
10. Конституційна скарга як засіб юридичного захисту конституційних прав і свобод особи. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 279–294. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
11. Конституційні гарантії захисту прав у сферах праці та соціального забезпечення. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 471–493. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
12. Конституційні гарантії реалізації в Україні права на соціальний захист. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 443–470. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
13. Котковський В. С., Богатирьова М. О. Судовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 13–16.

14. Краснов Є. В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення / за заг. ред. Г. І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 314–328.
15. Луцький І. М., Луцька Н. І., Луцький А. І. Проблеми гарантій забезпечення прав людини у сфері соціального захисту. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 35–36.
16. Оптимальний захист соціальних прав осіб залежить від реалізації норм міжнародного права в національному законодавстві (30.11.2020, 11:08). *Судова влада. Верховний Суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1031041>.
17. Право соціального забезпечення в Україні / за ред. О. М. Ярошенка. 4-те вид. Харків : Право, 2015. 458 с. ISBN 978-966-458-923-6.
18. Про способи захисту права у публічно-правових відносинах. Юридична газета (19.11.2019, 11:53). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html>.
19. Рудик В. А. Юридичні гарантії права людини на соціальний захист в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2007. 184 арк.

Тема 2.

Юрисдикція судів щодо захисту права на соціальне забезпечення

1. Конституція України як ціннісно-правова основа під час вирішення Великою Палатою Верховного Суду виключних правових проблем у сфері захисту соціальних прав. Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 187–194. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
2. Цивільно-процесуальні документи у наказному та окремому провадженнях (зразки оформлення) / за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 192 с. ISBN 978-617-511-311-0.
3. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві. Харків : Право, 2016. 600 с. ISBN 978-966-937-055-6.
4. Порядок і підстави звернення до адміністративного суду. Методичні рекомендації / Головне територіальне управління юстиції у Хмельницькій області; Городоцьке районне управління юстиції. Городок, 2015. 8 с.
5. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н. Л. Богданюк, В. Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. *Національна школа суддів України*. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnik_zahust_pravovih_prav.pdf. ISBN 978-966-998-062-5.
6. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

Тема 3.

Процесуальні форми участі в суді щодо захисту права на соціальне забезпечення

1. Оптимальний захист соціальних прав осіб залежить від реалізації норм міжнародного права в національному законодавстві (30.11.2020, 11:08). *Верховний Суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1031041>.

Тема 4.

Представництво в судах

1. Про безоплатну правову допомогу. Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
2. Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів. Затв. наказом Мінсоцполітики від 30.12.2015 р. № 1261, зареєстр. в Міністерстві юстиції України

- 22.01.2016 р. за № 127/28257. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16>.
3. Нікіфоров В. Ю. *Захист профспілками соціально-трудова прав працівників в умовах ринкової економіки (теоретично-правовий аспект)*. Автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Харків, 2005. 18 с.
 4. *Новели цивільного процесуального законодавства: представництво* : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. ; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2019. 200 с. ISBN 978-966-928-404-4.
 5. Скрипка І. В., Семигіна Т. В. *Практика колективного представництва інтересів в Україні (на прикладі людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом)*. *Наукові записки НаУКМА*. 2014. Т. 162 Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 62–67.
 6. Соціальна послуга «Представництво інтересів»: що це таке і як її отримати. (01.09.2021; 13:34). *Юридична Газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/socialna-posluga-predstavnictvo-interesiv-shcho-ce-take-i-yak-yiyi-otrimati.html>.
 7. Соціальна послуга представництва інтересів (30.07.2020). *Вінницька обласна державна адміністрація*. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/sotsialni-posluhy/688-derzhavni-standarty-sotsialnykh-posluh/29026-sotsialna-posluha-predstavnytstva-interesiv>.

Тема 5.

Правила та провадження щодо захисту права на соціальне забезпечення

1. Оксюта А. Зразкові справи можуть обернутись як зменшенням навантаження, так і невинуватою тяганиною. *Закон і бізнес*. 2018. 17–30 берез. URL: <http://zib.com.ua/ua/132357-zrazkovi-spravi-mozhut-obernutis-yak-zmenshennyam-navantazhe.html>.
2. Аналіз практики застосування інституту зразкової справи в адміністративному судочинстві як заходу скорочення тривалості судового провадження (Травень 2021 року, м. Київ). URL: <https://rm.coe.int/analysis-of-model-cases-admin-proceedings-by-r-kuybida-ukr-fin/1680a28b2f>.
3. Зразкові справи як новий механізм адміністративного судочинства. *Українське право*. 2017. 15 липн. URL: http://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/uaainsv-ftuavy-yan-rsvym-pyesharkip-aepkrfkhuakhyvrsrgs-ftsesyrfkhva/.
4. Веннікова В. Проблеми розгляду та вирішення спорів у сфері соціального забезпечення. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2012. Вип. 19. С. 128–129.
5. Зразкові та типові справи в адміністративному судочинстві. URL: <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/zrazkovi-ta-typovi-spravy-v-administrativnomu-sudochynstvi/?month=02&year=2018>.
6. Миколаєць В. А. Зразкові й типові справи як новий механізм в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2018. № 6, том 1. С. 117–119. URL: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_1/30.pdf.
7. Миколаєць В. А. Зразкові та типові справи в адміністративному судочинстві: теорія і практика. Київ : Чалчинська Н. В. [вид.], 2020. 403 с.
8. Цивільно-процесуальні документи у наказному та окремому провадженнях (зразки оформлення) / за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 192 с. ISBN 978-617-511-311-0.
9. Семінар для суддів апеляційних та окружних адміністративних судів «Судовий захист соціальних прав: новітня практика Верховного Суду» (18 грудня 2020 року). Презентація. Одеса, 2020.
10. Реалізація права на звернення до суду за захистом порушених прав (08.12.2016). *Офіційний сайт Сумської міської ради, виконавчих органів Сумської міської ради та*

Сумського міського голови. URL: <https://smr.gov.ua/en/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/informatsijni-materiali-z-pitan-sotszakhistu/186-pensijne-zabezpechennya/4711-realizatsiia-prava-na-zvernennia-do-sudu-za-zakhystom-porushenykh-prav.html>.

11. Застосування норм Конституції України у зразкових справах. *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика*. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 195–214. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
12. Гнап Д. Д. *Звернення до суду в порядку адміністративного судочинства*. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2019. 242 арк.

Тема 6.

Документи щодо захисту права на соціальне забезпечення

1. *Зразки кадрових документів за правилами ДСТУ 4163:2020*. 18 с.
2. *Зразки процесуальних судових документів для підвищення якості юридичного супроводу органів місцевого самоврядування*. Проєкт «Юридичний супровід та судовоє представництво об'єднаних територіальних громад». Програми «U-LEAD з Європою. 32 с.
3. Інструкція на тему: Позовна заява. Що потрібно знати? Одеса, 2017. *Головне територіальне управління юстиції в Одеській області*. URL: [https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/pozov%20davn\(1\).pdf](https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/pozov%20davn(1).pdf).
4. *Цивільно-процесуальні документи у наказному та окремому провадженнях* (зразки оформлення) / за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 192 с. ISBN 978-617-511-311-0.
5. *Подання та оформлення відзиву на позовну заяву, відповіді на відзив, заперечень та пояснень третьої особи щодо позову або відзиву на позовну заяву у адміністративному, цивільному та господарському судочинстві. Методичні рекомендації для відділів державної виконавчої служби та державної реєстрації актів цивільного стану* / Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса); Сектор судової роботи та міжнародного співробітництва у Херсонській області. Херсон, 2021. 29 с.
6. *Порядок і підстави звернення до адміністративного суду*. Методичні рекомендації / Головне територіальне управління юстиції у Хмельницькій області; Городоцьке районне управління юстиції. Городок, 2015. 8 с.

Тема 7.

Виконання рішень щодо захисту права на соціальне забезпечення

1. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень. Закон України від 05.06.2012 р. № 4901-V. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>.
2. Про виконавче провадження. Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
4. Биченкова А. В. Актуальні питання виконання судових рішень, ухвалених не на користь суб'єкта владних повноважень. Київ, 2019. 20 с. *Електронний архів Національного університету «Одеська юридична академія»*. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15088>.
5. Білоусов Ю. Суд як суб'єкт відносин із виконання судових рішень у контексті оновлення цивільного процесуального законодавства. *Право України*. 2017. № 8. С. 100–108.
6. Білоусов Ю. В. Гарантії держави Україна під час виконання судових рішень: міжнародний і національний аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 105–108. <https://doi.org/10.32782/2524-0390/2019.5.24>.

7. Білоусов Ю. В. Гарантії майнових інтересів держави під час виконання судових рішень: міжнародний та національний аспекти. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3–4 (67–68). С. 44–61.
8. Білоусов Ю. В. Мораторій на звернення стягнення на майно у контексті забезпечення майнових інтересів держави та суб'єктів приватного права. *Університетські наукові записки*. 2019. № 3 (71). С. 120–135. <https://doi.org/10.37491/UNZ.71.11>.
9. Білоусов Ю. В. Формування державної політики у сфері виконання судових рішень за міжнародними зобов'язаннями України. *Приватне право і підприємництво*. Вип. 17, 2017 р. К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2017. С. 160–164.
10. Сенік С. В. Виконавчість як ознака законної сили судових актів у цивільному процесі України у контексті застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (на матеріалах практики Європейського суду з прав людини). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 175–181. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2020.33>.

Тема 8.

Судовий захист прав на окремі види соціального забезпечення

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
2. Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років. Закон України від 17.04.1991 р. № 962-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12>.
6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>.
7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
8. Про статус народного депутата України. Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII, у ред. Закону № 2328-III від 22.03.2001 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.
9. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам. Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404.
10. *Андрій В. М.* Юридичний механізм забезпечення трудових прав працівників. Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 301 с.
11. Берназюк Я. Нові підходи Верховного Суду до захисту права на пенсію громадян України, які проживають за її межами (між принципами законності та справедливості) (04.08.2020; 14:15). *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/175514-novi-pidkhodi-verkhovnogo-sudu-do-zakhistu-prava-na-pensiyu-gromadyan-ukrayini-yaki-prozhivayut-za-yiyi-mezhami-mizh-printsipami-zakonnosti-ta-spravedlivosti>.

12. Гетьманцева Н. Д., Орловський О. Я. Навчально-методичний посібник «[Трудові спори](#)». Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 116 с.
13. Збірник правових позицій Верховного Суду щодо захисту соціальних прав / відп. за вип.: Н. Л. Богданюк, В. Л. Котвицький, О. І. Ткаченко та ін. ; Верховний Суд. Харків : Право, 2020. 206 с. *Національна школа суддів України*. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1619432112Zbirnik_zahust_pravovih_prav.pdf. ISBN 978-966-998-062-5.
14. Звернення до суду з вимогою про виплату пенсії за минулий період. *WikiLegalAid. Безоплатна правова допомога*. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%97%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%83%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%8E%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%96%D1%97%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4>.
15. Князькова Л. М., Кравцова М. О. Деякі аспекти судового захисту пенсійних прав працівниками органів внутрішніх справ. *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю*. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 верес. 2021 р. за заг. ред. А. Ф. Крижановського. Одеса : Фенікс, 2021. С. 210–216. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19604>.
16. Новіков Д. О. [Трудове процесуальне право](#). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 129 с.
17. Узагальнення судової практики розгляду адміністративними судами справ щодо загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби). *Шостий апеляційний адміністративний суд*. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/law-library/court-practice/kijivskij-apelyatsijnij-administrativnij-sud/uzagalnennya-sudovoji-praktiki-rozglyadu-administrativnimi-sudami-sprav-shchodo-zagalnoobov-yazkovogo-derzhavnogo-pensijnogo-strakhuvannya-u-tomu-chisli-pensijnogo-strakhuvannya-osib-zvilnenikh-z-publichnoji-sluzhbi-vijskovoji-sluzhbi.html>.
18. Чайковський О. І. [Судовий захист конституційного права на житло](#). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 59–63. <https://doi.org/10.15421/392149>.
19. Щукін О. [Проблемні аспекти судового розгляду спорів у сфері зайнятості та загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття](#). *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 162–169.

Тема 9.

Конституційна скарга як інструмент захисту права на соціальне забезпечення

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») від 03.06.1999 р. № 5-рп/1999. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини сьомої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа щодо права на пільги)

від 06.07.1999 р. № 8-рп/1999. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-99>.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) від 20.03.2002 р. № 5-рп/2002. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-02>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень статті 5 Закону України «Про статус ветеранів військової служби і ветеранів органів внутрішніх справ та їх соціальний захист» (справа про ветеранів органів внутрішніх справ) від 27.02.2003 р. № 4-рп/2003. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-03>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у Кіровоградській області про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (справа про відшкодування моральної шкоди Фондом соціального страхування) від 27.01.2004 р. № 1-рп/2004. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-04>.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, четвертої статті 59 Закону України «Про Державний бюджет України на 2003 рік» (справа про соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів) від 17.03.2004 р. № 7-рп/2004. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-04>.
7. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 2 Закону України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» (справа про надання допомоги по тимчасовій непрацездатності) від 17.03.2005 р. № 1-рп/2005. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-05>.
8. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05>.
9. Рішення Конституційного суду у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного

- грошового утримання) від 11.10.2005 р. № 8-рп/2005. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05>.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про гарантії незалежності суддів) від 18.06.2007 р. № 4-рп/2007. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-07>.
 11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) від 09.07.2007 р. № 6-рп/2007. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07>.
 12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» (справа про допомогу по безробіттю звільненим за угодою сторін) від 28.04.2009 р. № 9-рп/2009. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-09>.
 13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 07.10.2009 р. № 25-рп/2009. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v025p710-09>.
 14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України, 53 народних депутатів України і 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 26.12.2011 р. № 20-рп/2011. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11>.
 15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.
 16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини сьомої статті 43, першого речення частини першої статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 20.12.2016 р. № 7-рп/2016. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-16>.
 17. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання

- такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22.05.2018 р. № 5-р/2018. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18>.
18. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 7 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 07.11.2018 р. № 9-р/2018. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-18>.
 19. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (справа про соціальний захист ветеранів війни та членів їхніх сімей) від 18.12.2018 р. № 12-р/2018. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-18>.
 20. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними поданнями 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про пенсійне забезпечення» та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про пенсійне забезпечення», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державну службу», «Про судову експертизу», «Про Національний банк України», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус народного депутата України», «Про дипломатичну службу», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про Кабінет Міністрів України», «Про прокуратуру», а також Положення про помічника-консультанта народного депутата України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 року № 379/95–ВР від 04.06.2019 р. № 2-р/2019. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-19>.
 21. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою Зінченка Сергія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 3 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 22.04.2020 р. № 3-р(I)/2020. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-20>.
 22. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень пунктів 4, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII від 18.02.2020 р. № 2-р/2020. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20>.
 23. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Мельничук Надії Миколаївни, Григор'євої Лілії Іванівни та Кліменко Марини Робертівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 15.04.2020 р. № 2-р(II)/2020. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-20>.
 24. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності)

- окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 28.08.2020 р. № 10-р/2020. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20>.
25. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними скаргами Давимоки Олександра Григоровича, Бойка Миколи Вікторовича, Крюка Володимира Миколайовича, Токаренка Віталія Леонідовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» від 22.10.2020 р. № 12-р/2020. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-20>.
26. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців) від 06.04.2022 р. № 1-р(II)/2022. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22>.
27. Акти і юридичні позиції Конституційного Суду України та їх вплив на практику Верховного Суду (на прикладі спорів, пов'язаних із захистом соціальних прав). *Застосування судами Конституції України: доктрина і практика*. Київ : ВАІТЕ, 2022. С. 251–278. / упор.: А. А. Єзеров, Д. С. Терлецький. ISBN 978-617-7627-74-5.
28. Брезіна Т. М. Конституційна скарга в механізмі захисту прав, свобод та інтересів громадян, прав та інтересів юридичних осіб. *Чернівецький окружний адміністративний суд*. URL: <https://adm.cv.court.gov.ua/userfiles/file/sud2470/Konstit.skarga.pdf>.
29. Звіт з моніторингу діяльності Конституційного Суду України щодо розгляду конституційних скарг. Програма USAID «Нове правосуддя». 2019. 74 с.
30. Конституційна скарга в діяльності адвоката / М. І. Ставнійчук, А. А. Єзеров, В. І. Запорожець, Д. С. Терлецький. Харків : Фактор, 2019. 96 с. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/files/2019_11_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%B0.indd%20\(1\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/files/2019_11_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%B0.indd%20(1).pdf).
31. Матат А. Конституційна скарга як інструмент захисту соціальних прав людини, гарантованих Конституцією України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 1. С. 121–127. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/matat_a_konstytuciyna_skarga_yak_instrument_zahystu_socialnyh_prav_lyudyny_garantovanyh_konstytuciyeyu_ukrayiny.pdf.
32. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез, м. Київ, 18 груд. 2015 р. / за заг. ред. Ю. В. Бауліна. Київ : ВАІТЕ, 2016. 186 с. ISBN 978-966-2310-53-5. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/385692.pdf>.
33. Подоляка Т. О. Право на соціальний захист у рішеннях Конституційного Суду України. Київ, 2019. 25 с. *Електронний архів Національного університету «Одеська юридична академія»*. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15045>.
34. Радзівєвська В. В. Конституційна скарга як важлива форма захисту прав і свобод людини у Конституційному Суді України. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 103–106.
35. Резворович К. Р. Конституційна скарга як інструмент захисту соціальних прав. *Юридична наука*. 2020 № 10 (112). С. 13–22. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-112-10.02>.

36. Щербанюк О. В. Проблеми реалізації конституційної скарги в Україні та шляхи їх вирішення. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 93–99. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.17>.
37. Юрійчук І. Конституційна скарга та особливості реалізації права на правову допомогу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 156–160. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/36.pdf>.

Тема 10.

Практика Європейського суду з прав людини щодо захисту соціальних прав

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
2. [Зведений огляд рішень Європейського суду з прав людини](#) (2021 рік). *Верховний Суд*. URL: [https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/sud5021/%D0%9E%D0%93%D0%9B%D0%AF%D0%94%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%83%20%D0%B7%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20\(2021%20%D1%80%D1%96%D0%BA\).pdf](https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/sud5021/%D0%9E%D0%93%D0%9B%D0%AF%D0%94%20%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%83%20%D0%B7%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20(2021%20%D1%80%D1%96%D0%BA).pdf).
3. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст. Харків : Юрайт, 2019. 176 с. ISBN 978-617-7450-01-5.
4. Можечук Л., Самотуга А. [Роль Європейського суду з прав людини у здійсненні права на соціальне забезпечення](#). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 55–63. DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-55-63.
5. [Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод](#). Право на повагу до приватного і сімейного життя / перекл. О. Дроздова, О. Дроздової. Січень 2018.
6. Федорова А. Л. [Соціальні права та питання компенсації у практиці Європейського суду з прав людини](#). Презентація. 28 с. [Б.м.], [Б.р.]. 24 с. <https://rm.coe.int/social-rights-of-idps-and-compensation-issues-in-the-case-law-of-the-e/1680a0a221>.
7. Фулей Т. І. [Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя](#). 2-ге вид. Київ, 2015. 208 с. ISBN 978-966-2310-29-0.
8. *Шевчук С.* Судовий захист прав людини. Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Вид. 3-є. Київ : Реферат, 2010.

Тема 11.

Примирні процедури як альтернатива судового захисту права на соціальне забезпечення

1. Про колективні договори і угоди. Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>.
2. Про медіацію. Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>.
3. Про соціальний діалог в Україні. Закон України від 23.12.2010 р. № 2862-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
4. [Медіація у професійній діяльності юриста](#) / за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с. : іл. ISBN 978-617-7046-89-8.
5. [Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України](#) / за ред. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 416 с. ISBN 978-617-511-330-1.
6. [Альтернативні способи вирішення цивільних спорів](#): матер. кругл. столу (Одеса, 29 березня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2021. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14491>. ISBN 978-966-928-655-0.

7. Примирні процедури в цивільному процесі: теорія і практика (нотаріат, суд, адвокатура, виконавче провадження). / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Алерта, 2022. 428 с. (Серія «Процесуальні науки»)
8. Менів Л. Д. [Урегулювання трудових спорів шляхом медіації](https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.30). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія Право. Вип. 71. С. 181–185. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.30>.
9. Терех О. [Альтернативні способи розв'язання трудових спорів: практика України та ЄС](#). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2020. № 2 (113). С. 61–66.
10. Бурак В. Я. [Альтернативним способом вирішення трудових спорів необхідне](#). *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 184–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2017_3_18.
11. Бурак В. Я. [Запровадження альтернативних способів вирішення трудових спорів — вимога часу](#). *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 235–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvfkau_2017_5_30.
12. Запара С. І. [Принципи позасудового захисту права на працю](#). *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 145-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_6.2_36.
13. Серета О. Г. [Медіація \(посередництво\) як альтернативний спосіб вирішення трудового спору](#). *Право та інновації*. 2017. № 2 (18). С. 38–45.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.rada.gov.ua> — Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua> — Офіційний сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> — Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
4. <https://supreme.court.gov.ua> — Офіційний сайт Верховного Суду України.
5. <http://www.court.gov.ua> — Офіційний веб-портал «Судова влада України».
6. <http://www.nbuv.gov.ua> — Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Оновлення навчально-методичних матеріалів:

професор кафедри цивільного права та процесу,
кандидат юридичних наук, професор
05 серпня 2022 року

_____ Юрій БІЛОУСОВ

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри цивільного права та процесу
05 серпня 2022 року, протокол № 1

Завідувачка кафедри,
докторка юридичних наук, професорка
05 серпня 2022 року

_____ Світлана ГРИНЬКО